

Καζακστάν: η εργατική-λαϊκή εξέγερση που ταρακούνησε το καθεστώς

Του Αλέξη Λιοσάτου

Μετά την κατάργηση της ΕΣΣΔ, το μοντέλο του Καζακστάν (μιας τεράστιας χώρας, 9ης σε έκταση στον κόσμο) θεωρήθηκε από τη Δύση πρότυπο για τον ομαλό μετασχηματισμό της πρώην σοβιετικής νομενκλατούρας σε καπιταλιστική ολιγαρχία: υψηλό βιοτικό επίπεδο, δημοκρατικά χαρακτηριστικά και χωρίς σοβαρούς περιορισμούς για τη δυτική κουλτούρα. Τα μεγάλα αποθέματα φυσικών πόρων και το βιομηχανικό δυναμικό που κληρονομήθηκε από τη «σοσιαλιστική» περίοδο αποδείχθηκαν καλή μαγιά. Η δε Ρωσία διαφήμιζε το κράτος σαν υπόδειγμα συνεχιστή της σοβιετικής παράδοσης, απουσίας του εθνικισμού κ.λπ.

Το καζάκικο καθεστώς είναι ακραία αυταρχικό: ο πρωθυπουργός μέχρι τις 5 Ιανουαρίου, Ναζαρμπάγιεφ, ήταν επικεφαλής του Καζακστάν από το 1984, όταν σαν «κομμουνιστής» ηγέτης ηγούταν του κρατιδίου της ΕΣΣΔ, μέχρι και σήμερα. Ο επικεφαλής της σοβιετικής γραφειοκρατίας το 1991 αναβαπτίστηκε σε επικεφαλής της αστικής τάξης και συνέχισε να κυβερνά έκτοτε μέχρι πρόσφατα. Το 2019 παραιτήθηκε από πρόεδρος και έδωσε το χρίσμα στον Τοκάγιεφ, αν και παρέμεινε ισχυρός κυβερνητικός παράγοντας από το παρασκήνιο. Ο Ναζαρμπάγιεφ μετέτρεψε σε ποινικό αδίκημα κάθε αρνητική αναφορά στο όνομά του, μαγείρευε τα αποτελέσματα των εκλογών (με μικρότερο ποσοστό επανεκλογής του το... 97%) και σύμφωνα με τα Pandora papers εξασφάλισε στα παιδιά του και τα εγγόνια του αμύθητες περιουσίες και ακίνητα στο εξωτερικό.

Στο πολιτικό σκηνικό υπάρχουν μόνο 7 φιλοκυβερνητικά κόμματα. Σήμερα δεν υπάρχει νόμιμη αντιπολίτευση, έχει διαλυθεί με κυβερνητική καταστολή. Το Κομμουνιστικό κόμμα διαλύθηκε

τελευταίο, το 2015. Την τελευταία δεκαετία βγήκαν εκτός νόμου πάνω από 600 εργατικά σωματεία, κομμουνιστές απολύθηκαν και διώχθηκαν, ο ανθρακωρύχος σοσιαλιστής Ταχίρ Μουχαμεντζιάνοφ δολοφονήθηκε υπό «αδιευκρίνιστες» συνθήκες. Ουσιαστικά το καθεστώς αποτελεί δικτατορία.

Η εξέγερση

Από την Πρωτοχρονιά ξέσπασαν διαδηλώσεις εργαζομένων, νεολαίας κι ανέργων στη χώρα, που τελικά εξελίχθηκαν σε μαζική εργατική-λαϊκή εξέγερση. Αιτία ήταν ο διπλασιασμός της τιμής του υγροποιημένου φυσικού αερίου για τα αυτοκίνητα.

Οι πρώτες διαδηλώσεις ξεκίνησαν στα δυτικά του Καζακστάν, στην περιοχή Μανγκιστάου, καρδιά των μεγάλων πετρελαιοπαραγωγικών επιχειρήσεων. Οι διαδηλωτές κάλεσαν σε μποϊκοτάζ όλων των πρατηρίων καυσίμων.

Στις 3 Ιανουαρίου οι διαδηλωτές στην Μανγκιστάου πρόσθεσαν νέα κοινωνικά και πολιτικά σημεία στα αρχικά τους αιτήματα: αύξηση μισθών και συντάξεων, μείωση τιμών στα τρόφιμα, λήψη μέτρων κατά της ανεργίας, λύση στην έλλειψη πόσιμου νερού, μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησης στα 58-60 έτη, συντάξεις, ελεύθερη συγκρότηση συνδικαλιστικών οργανώσεων και πολιτικών κομμάτων, παραίτηση της κυβέρνησης και των τοπικών αρχών.

Την ημέρα αυτή οι διαδηλωτές άρχισαν επίσης να συγκεντρώνονται στις πλατείες και τους δρόμους της Άλμα-Άτα (Αλμάτι), της πρωτεύουσας Αστάνα και άλλων πόλεων. Τη νύχτα της 3ης προς 4η Ιανουαρίου ξεκίνησε άγρια απεργία στις επιχειρήσεις Tengiz Oil. Σύντομα η απεργία εξαπλώθηκε σε άλλα εργοστάσια και ορυχεία σε αρκετές περιοχές της χώρας. Οι δρόμοι αποκλείστηκαν και οι διαδηλωτές δεν διαλύονταν ούτε τη νύχτα, ενώ στις 4 Ιανουαρίου συγκρούστηκαν με την αστυνομία. Το βράδυ της ίδιας ημέρας μπλοκαρίστηκαν από την κυβέρνηση τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το διαδίκτυο, ακόμα και οι υπηρεσίες κινητής τηλεφωνίας στη Μανγκιστάου, ώστε να αποτραπεί ο συντονισμός

των διαδηλωτών.

Στην Άλμα Άτα κι άλλες πόλεις υπήρξαν σφοδρές συγκρούσεις, καταλήψεις και πυρπολήσεις πολλών κεντρικών κτηρίων.

Υπό την πίεση των διαδηλωτών, οι αρχές αναγκάστηκαν να μειώσουν την τιμή του φυσικού αερίου, μόνο όμως στην περιφέρεια Μανγκιστάου. Η εξέγερση κλιμακώθηκε αντί να κατευναστεί. Στις 5 Ιανουαρίου οι εξεγερμένοι είχαν ουσιαστικά καταλάβει την Άλμα Άτα, και γράφτηκε ότι συμμετείχαν ακόμα και ρωσικές ειδικές δυνάμεις για την ανακατάληψή της. Στις 5 Ιανουαρίου, η κυβέρνηση διαλύθηκε, ο Ναζαρμπάγιεφ παραιτήθηκε (και σύμφωνα με κάποια μέσα εγκατέλειψε τη χώρα), ενώ συνελήφθη ο διευθυντής του εργοστασίου επεξεργασίας φυσικού αερίου στη Ζαναόζεν, γιατί αύξησε υπερβολικά τις τιμές!

Τελικά ο πρόεδρος υποσχέθηκε κρατική παρέμβαση στις τιμές του φυσικού αερίου, της βενζίνης και των κοινωνικά σημαντικών αγαθών, αναστολή στην αύξηση των λογαριασμών κοινής ωφέλειας, επίδομα ενοικίου για τη στέγαση των φτωχών, τη δημιουργία δημόσιου ταμείου για τη στήριξη της υγειονομικής περίθαλψης και των παιδιών.

Οι διαδηλωτές όμως συνέχισαν να διεκδικούν και τα υπόλοιπα αιτήματά τους. Είναι άλλη μια απόδειξη της δύναμης της εργατικής τάξης και του μαζικού κινήματος- μόνο έτσι επιβάλλονται υποχωρήσεις των αφεντικών και κατακτήσεις, ακόμα και απέναντι στα πιο αντιδραστικά καθεστώτα. Όχι με συμβιβασμούς και «ρεαλισμούς», όχι με τα «μίνιμουμ για να μην τρομάξουν τα αφεντικά», όπως λέει η παλιά σοσιαλδημοκρατική λογική, αλλά με τα «μάξιμουμ» και μαζικό μαχητικό αγώνα, ακριβώς για να τρομάξουν, για να «τους δούμε να τρέχουν».

Η τακτική της κυβέρνησης δεν είχε μόνο καρότο, αλλά και - κυρίως- μαστίγιο. Η εξέγερση δεν λύγισε, παρόλο που αντιμετωπίστηκε με βάρβαρη καταστολή από τον στρατό και την αστυνομία. Η αστυνομία και ο στρατός σε πρώτη φάση αρνήθηκαν να χτυπήσουν τις εργατικές κινητοποιήσεις, ενώ οι τοπικές

αρχές σε πολλές περιπτώσεις παραιτήθηκαν. Σε πόλεις του δυτικού Καζακστάν δημιουργήθηκαν Συντονιστικά Συμβούλια και Επιτροπές από τους απεργούς, που έπαιξαν ρόλο στην καθοδήγηση των κινητοποιήσεων. Τα εξαθλιωμένα εργατικά και λαϊκά στρώματα προχώρησαν μέχρι την ένοπλη αντιπαράθεση για να αντιμετωπίσουν τα ένστολα καθάρματα του καθεστώτος. Με τα πρώτα τους όπλα εφοδιάστηκαν από τα πρώτα «κύματα» των αστυνομικών και στρατιωτικών, που μετά τις πρώτες συγκρούσεις παράτησαν τον οπλισμό τους. Κατέλαβαν επίσης αστυνομικά και στρατιωτικά τμήματα, ακόμη και καταστήματα που πουλούσαν όπλα. Κυκλοφόρησαν βίντεο με διαδηλωτές να αφοπλίζουν και να συλλαμβάνουν στρατιώτες ή με τμήματα των δυνάμεων ασφαλείας να ενώνονται με τους εξεγερμένους.

Αν όλα αυτά μας θυμίζουν κλασικές επαναστατικές ιστορίες από «παλιές εποχές», είναι γιατί και σήμερα η σήψη του καπιταλισμού και ο ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων επωάζουν παρόμοιες συνθήκες διεθνώς και γιατί εκείνες οι εποχές δεν είναι καθόλου «παλιές».

Στις 5 Ιανουαρίου ο Τοκάγιεφ ζήτησε «ειρηνευτική» (δηλαδή στρατιωτική) επιχείρηση από τις χώρες του Οργανισμού Συλλογικής Συνθήκης Ασφάλειας (CSTO – Ρωσία, Λευκορωσία, Αρμενία, Ουζμπεκιστάν, Τατζικιστάν και Κιργιστάν). Στις 6 Ιανουαρίου, πάνω από 2.000 στρατιώτες του CSTO, κυρίως Ρώσοι, μπήκαν στο Καζακστάν και συνέβαλαν στην κλιμάκωση της καταστολής και τον έλεγχο της εξέγερσης. Στα ρωσοκαζακικά σύνορα στρατιωτικές αεροπορικές δυνάμεις τέθηκαν σε επιφυλακή. Τελικά η εξέγερση υποχώρησε κι έσβησε στις 8-10/1. Ο απολογισμός ήταν 9.900 συλλήψεις, 4.300 τραυματίες και 206 νεκρούς διαδηλωτές, ενώ επίσης υπήρξαν 19 νεκροί αστυνομικοί. Ο στρατός του CSTO αποχώρησε στις 13-19/1 από το Καζακστάν.

Πλούτος, φτώχεια και εξέγερση

Το Καζακστάν είναι μια πάμπλουτη χώρα σε πρώτες ύλες. Έχει

παγκοσμίως τα δεύτερα μεγαλύτερα αποθέματα ουρανίου, χρωμίου, μόλυβδου και ψευδάργυρου, τα τρίτα παγκοσμίως μεγαλύτερα αποθέματα μαγγανίου, τα πέμπτα μεγαλύτερα αποθέματα χαλκού και κατατάσσεται στην πρώτη δεκάδα για τον άνθρακα, τον σίδηρο και τον χρυσό, έχει τα ενδέκατα μεγαλύτερα αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, ενώ εξάγει και διαμάντια.

Αλλά, ως είθισται, δεν ισχύει το ίδιο για τους κατοίκους του. Ο βασικός μηνιαίτικος μισθός δεν ξεπερνά τα 121 ευρώ. Το 13% δηλώνει πως το εισόδημά του δεν φτάνει ούτε για φαγητό και το 44% δηλώνει πως το εισόδημά του φτάνει μονάχα για τη διατροφή του. Μισθοί και συντάξεις πείνας σε συνδυασμό με ακρίβεια που καλπάζει, εκατομμύρια άνεργοι-ιδιαιίτερα νέοι, εκατομμύρια που μετακινούνται στο εσωτερικό της χώρας ή στη Ρωσία για το μεροκάματο, χαμηλός μέσος όρος ζωής. Οι καπιταλιστές ζουν μέσα στη χλιδή και δεν το κρύβουν, αμερικανικά, βρετανικά και ευρωπαϊκά μονοπώλια ελέγχουν το 75% του εξορυκτικού τομέα της βιομηχανίας. Στις βιομηχανικές περιοχές έχουν χτιστεί παραγκουπόλεις, ανάλογες με τις φαβέλες στη Λατινική Αμερική, όπου στοιβάζονται χιλιάδες άνθρωποι σε άθλιες συνθήκες. Τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι άμεσοι και οι έμμεσοι φόροι καθώς και οι λογαριασμοί κοινής ωφέλειας.

Ο Καζάκος σοσιαλιστής Αϊμάρ Κουρμάνοφ περιέγραφε: «Η αύξηση της τιμής του φυσικού αερίου λειτούργησε μόνο ως έναυσμα για τις λαϊκές διαμαρτυρίες. Το βουνό των κοινωνικών προβλημάτων συσσωρευόταν εδώ και χρόνια. Το περασμένο φθινόπωρο, το Καζακστάν χτυπήθηκε από κύμα πληθωρισμού και το κόστος των τροφίμων αυξήθηκε σημαντικά στη Μαγκκιστάου. Το δυτικό Καζακστάν υποφέρει από ανεργία και κατά τη διάρκεια των νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων και ιδιωτικοποιήσεων, οι περισσότερες επιχειρήσεις εκεί έκλεισαν. Ο μόνος τομέας που εξακολουθεί να λειτουργεί εδώ είναι οι πετρελαιοπαραγωγοί. Αλλά στο μεγαλύτερο μέρος τους, ανήκουν στο ξένο κεφάλαιο. Μέχρι και το 70% του πετρελαίου του Καζακστάν εξάγεται στις δυτικές αγορές, τα περισσότερα από τα κέρδη πηγαίνουν επίσης σε ξένους ιδιοκτήτες. Πρόκειται για περιοχή απόλυτης φτώχειας

και ανέχειας. Πέρυσι εφαρμόστηκαν νέες ‘‘αναπτυξιακές’’ πολιτικές: οι θέσεις εργασίας, οι μισθοί και τα μπόνους περικόπηκαν, η εταιρεία Tengiz Oil απέλυσε 40 χιλιάδες εργάτες ταυτόχρονα, το κράτος απλά παρακολουθούσε. Και πρέπει να γίνει κατανοητό ότι ένας εργάτης πετρελαίου είναι υπεύθυνος για την συντήρηση 5-10μελούς οικογένειας. Η απόλυση ενός εργάτη καταδικάζει αυτόματα ολόκληρη την οικογένεια σε πείνα. Δεν υπάρχουν άλλες θέσεις εργασίας. Στο Καζακστάν έχει αναπτυχθεί τεράστια ταξική ανισότητα, η διαφθορά οργιάζει, οι κοινωνικές παροχές έχουν εξαϋλωθεί. Η σημερινή κοινωνική έκρηξη στρέφεται ενάντια σε όλη την πολιτική των καπιταλιστικών μεταρρυθμίσεων που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία 30 χρόνια και τα καταστροφικά τους αποτελέσματα».

Το παραμύθι περί «δυτικής συνωμοσίας»

Η απεργία και η εργατική εξέγερση δεν αποτέλεσαν έργο δυτικής συνωμοσίας ή... ισλαμιστών – η Δύση ή οι ισλαμιστές μισούν τις απεργίες και την αγωνιζόμενη εργατική τάξη όσο και τα ανατολικά μετασταλινικά καθεστώτα. Άλλωστε, όλοι οι βασικοί ξένοι «παίχτες» (ΗΠΑ, Κίνα, Ρωσία, ΕΕ) τάχθηκαν, στον έναν ή στον άλλον βαθμό, στο πλευρό του σημερινού προέδρου, με μοναδικό ζήτημα διαφωνίας την είσοδο των ρωσικών στρατευμάτων στο Καζακστάν. Η ίδια η ηγεσία του Καζακστάν ασκεί την περιβόητη «πολυδιάστατη» εξωτερική πολιτική και ελίσσεται ανάμεσα στη Ρωσία, τη Δύση, την Κίνα και την Τουρκία.

Άλλωστε, όπως εξηγεί και ο «Ριζοσπάστης», το καθεστώς έχει δώσει ήδη πολλά στη Δύση, γιατί να θέλουν την ανατροπή του; Chevron και Exxon Mobil (ΗΠΑ), Total (Γαλλία), Royal Dutch Shell (Βρετανία και Ολλανδία), Arcelor Mittal (στη χαλυβουργία) βγάζουν τεράστια κέρδη στο Καζακστάν, οι Καζάκοι αστοί διατηρούν βίλες σε δυτικές χώρες, το καθεστώς αβαντάρει εθνικιστικές οργανώσεις και ξεπλένει τον ναζισμό, οπότε μια χαρά ταιριάζουν τα χνότα τους. Από την άλλη, τα ρωσικά μονοπώλια είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος επενδυτής στο

Καζακστάν.

Στις περιοχές του δυτικού και κεντρικού Καζακστάν τα τελευταία δύο χρόνια πραγματοποιήθηκαν σημαντικοί απεργιακοί αγώνες. Την πρωτοβουλία ανέλαβαν άτυπες εργατικές ενώσεις, απεργιακές επιτροπές, εργοστασιακές επιτροπές, με επίκεντρο την πόλη Ζαναόζεν. Οι νέες κινητοποιήσεις ξεκίνησαν στις αρχές του χρόνου, από το κλείσιμο των δρόμων. Στην πορεία κυριάρχησαν οι μαζικές εργατικές συνελεύσεις, που κατέληξαν σε απεργιακές κινητοποιήσεις και συγκεντρώσεις. Μόνο το 2021 το καθεστώς κήρυξε παράνομες 60 μεγάλες εργατικές απεργίες, ιδιαίτερα στον εξορυκτικό τομέα της οικονομίας, στις δυτικές επαρχίες της χώρας. Όταν το τσουκάλι κοχλάζει κι εσύ κρατάς το καπάκι, κάποια στιγμή θα εκραγεί.

Με τα λόγια του Κουρμάνοφ:

«Από πού προήλθε αυτή η εκπληκτική αυτοοργάνωση; Από την ίδια την εμπειρία και παραδόσεις των εργατών. Οι απεργίες συγκλονίζουν τη Μανγκιστάου από το 2008 και το απεργιακό κίνημα ξεκίνησε τη δεκαετία του 2000. Το αίτημα των απεργών για εθνικοποίηση των πετρελαϊκών εταιρειών ήταν διαχρονικό – οι εργαζόμενοι απλά είδαν με τα ίδια τους τα μάτια πού οδηγούσε η ιδιωτικοποίηση και η εξαγορά από ξένους καπιταλιστές».

Το 2011 στην πόλη Ζαναόζεν 15 απεργοί σκοτώθηκαν και εκατοντάδες τραυματίστηκαν ή συνελήφθησαν, κατά τη διάρκεια της οχτάμηνης απεργίας των εργαζομένων στη βιομηχανία πετρελαίου.

«Μέσα από αυτές τις εμπειρίες και την βαρβαρότητα του καθεστώτος απέκτησαν τεράστια εμπειρία στον αγώνα και την αλληλεγγύη, η εργατική τάξη και ο υπόλοιπος πληθυσμός ενώθηκαν. Οι σκηνές, που άρχισαν να στήνουν οι διαδηλωτές στις κεντρικές πλατείες των πόλεων, πρωτοεμφανίστηκαν στη Μανγκιστάου κατά τη διάρκεια των τοπικών απεργιών πέρυσι. Ο ίδιος ο πληθυσμός έφερνε νερό και τρόφιμα για τους

διαδηλωτές». Όπως άλλωστε ακριβώς γινόταν και στα αντίστοιχα κινήματα των πλατειών στη Δύση λίγα χρόνια πριν.

Αντί επιλόγου

Και μόνο ότι η εξέγερση κατάφερε να ξεφορτωθεί τον ολιγάρχη δικτάτορα Ναζαρμπάγιεφ, είναι επιτυχία. Το τι άλλο πραγματικά κέρδισε, μένει να το δούμε από το αν, πώς και για πόσο θα υλοποιηθούν οι όποιες υποσχέσεις. Άλλωστε, στον καπιταλισμό οι κατακτήσεις είναι τρομερά δύσκολο να αντέξουν, αν δεν ανατραπεί το ίδιο το σύστημα. Και η αλήθεια είναι ότι το μεν καθεστώς τρόμαξε, η δε αστική τάξη του Καζακστάν ουσιαστικά δεν απειλήθηκε.

Μέσα στο κίνημα έδρασε η καζάκικη (και παράνομη) Αριστερά, η οποία όμως ήταν πολύ αδύναμη. Είναι βέβαιο ότι οι αστικές δυνάμεις, ξένες δυνάμεις κ.λπ. προσπάθησαν να ελέγξουν/αξιοποιήσουν αυτό το κίνημα για δικούς τους σκοπούς και τελικά κατάφεραν να το σβήσουν. Το ότι η κυβέρνηση φορτώνει ευθύνες στον ανιψιό του Ναζαρμπάγιεφ (επικεφαλής των δυνάμεων ασφαλείας) ή τις ξένες δυνάμεις, είναι στάχτη στα μάτια του κόσμου, προσπάθεια νομιμοποίησης της σφαγής διαδηλωτών ή προσπάθεια για εσωτερικό ξεκαθάρισμα λογαριασμών που αφορά τα αστικά επιτελεία. Αυτά όμως δεν έχουν σχέση με την αυθεντικότητα και τη δυναμική της κοινωνικής έκρηξης. Κι αν όσα έγιναν, έγιναν χωρίς μαζικές (ούτε καν μετριοπαθείς) αριστερές δυνάμεις να παρεμβαίνουν, αν όσα έγιναν έγιναν μόνο μέσα από τις πίκρες και την συλλογική πείρα των εργαζομένων της χώρας, μπορούμε να φανταστούμε πού θα είχαν φτάσει οι εργάτες και οι εργάτριες, η νεολαία κι ο λαός του Καζακστάν, αν διέθεταν ένα οργανωμένο επαναστατικό ηγετικό κέντρο, που (μεταξύ άλλων) θα μπορούσε να προσανατολίσει το κίνημα απέναντι στην αστική τάξη καθαυτή και όχι μόνο στους εκφραστές της.